

Na pomoc autorům

Úprava příspěvků do Pedagogické orientace

Jiří Rybička

Úvod

Stojíme na začátku dalšího ročníku Pedagogické orientace, ročníku, kterým vstupujeme do nového věku, v němž budou bezesporu hrát jednu z klíčových rolí informace a jejich zpracování. Často kolem sebe slyšíme sousloví *informační společnost*, které se snaží tuto skutečnost postihnout. Elektronická podoba informací se stává zcela běžnou součástí veškerého dění. Obrovskou výhodou je zejména možnost rychlého, poloautomatického zpracování, výběru, koncentrace toho podstatného, co vzniklo ve velkém, mnohdy celosvětovém prostoru. Nezbytnou podmínkou efektivnosti tohoto procesu je vytváření informačních zdrojů, které lze zpracovávat co nejlépe.

Jedním z nejbohatších a často nejserióznějších informačních zdrojů je báze dat obsahujících texty knih, vědeckých, časopiseckých a novinových článků. Je tedy přirozené, že se sem obrací řada uživatelů v očekávání, že obdrží výsledky, které budou dále použitelné a na které se bude možné spolehnout. Pedagogická orientace jako odborný časopis je jedním ze zdrojů patřících do takové báze dat. Redakce se tedy snaží, aby publikované informace jak po odborné, tak i po formální stránce splňovaly náročná kritéria informačního věku.

Pro další zvyšování informační a odborné úrovně časopisu je nezbytné, aby autoři příspěvků postupovali při přípravě textů co nejpečlivěji a aby respektovali příslušné normy a další pokyny redakce, jejichž přehled přináší tento text.

Struktura příspěvků

Hlavní část časopisu tvoří *stati a články*, u nichž je nezbytné uvést následující části:

1. **Název** – výstižný a stručný, a to *v českém a anglickém jazyce*. Je-li název dlouhý, je nutné uvést i jeho zkrácenou variantu, která se používá ve stránkovém záhlaví a v různých přehledech.

2. **Abstrakt** – několikařádkový obsah příspěvku, rovněž *v českém a anglickém jazyce*.
3. **Klíčová slova** – *česky a anglicky* zapsané základní pojmy vyskytující se v příspěvku, umožňují jeho rychlé vyhledání podle zadaných hesel.
4. **Identifikace autora (autorů)** – udává se jméno, příjmení, všechny tituly a adresa (většinou pracoviště), uvádí se též elektronická adresa. Identifikace autora mohou čtenáři využít k navázání odborných kontaktů, ale také k rychlému vyhledání prací určitého autora.
5. **Text příspěvku** – členěný do částí s *nejvýše třemi úrovněmi* (sekce, podsekce, podpodsekce). V pracích vědeckého charakteru by se měly objevit tyto části:
 - Úvodní část – vytyčení problematiky, formulace zaměření a cíle příspěvku, uvedení do širších souvislostí.
 - Část diskutující o dosaženém stavu současného řešení, přehled literárních pramenů s odkazy na citace (viz část Literární citace).
 - U příspěvků výzkumného charakteru následuje část definující předmět zkoumání, potřebné pojmy a pracovní hypotézy.
 - Část obsahující jádro příspěvku, popis a metodiku zkoumání a zpracování výsledků, analýzu výsledků, hodnocení výzkumu a konfrontaci s pracovními hypotézami.
 - Závěrečná část – shrnutí výsledků a poznatků, výstižná formulace odpovědí na výzkumné otázky, nástin příštích možných výzkumů.
 - Část obsahující přehled literatury – tomuto velmi závažnému tématu je věnována část Literární citace.

Celkový rozsah příspěvku je nutné volit zejména s ohledem na účelné využití prostoru časopisu. Čtenáře pravděpodobně neupoutá příliš rozsáhlý a nadměrně podrobný článek, při hlubším zájmu by však v kratším článku měl nalézt jak spolehlivý kontakt na autora, tak i vhodné literární citace.

Literární citace

Přehled literatury

U prací vědeckého a odborného charakteru je jedním z nejdůležitějších prvků přehled použité literatury. Musí jednak obsahovat všechny náležitosti po stránce formální, jednak musí být úplný, konzistentní, aktuální a použitelný. Hrubým prohřeškem z hlediska etiky vědecké práce je zatajení pramenu, z něhož autor čerpal. Nepřípustné je rovněž uvádět prameny, které nebyly použity nebo které nesusouvisejí s obsahem příspěvku. Dále je nevhodné uvádět prameny nepublikované nebo jinak těžko dosažitelné (vlastní poznámky, ústní sdělení apod.).

Náležitosti citací

Bibliografická citace, tedy jedna položka přehledu pramenů a literatury, představuje *souhrn údajů jednoznačně identifikující příslušný pramen*. Podle těchto údajů je komukoliv umožněno najít to, co měl autor k dispozici.

Bibliografickým citacím a odkazům na bibliografické citace je věnována norma ČSN ISO 690, která v naší republice platí od roku 1997. Vychází z mezinárodní normy ISO 690 a obsahuje národní přílohu se specifikacemi pro český jazyk. Cílem normy je stanovit rámec umožňující sjednotit informace v bibliografických citacích tak, aby usnadňovaly orientaci čtenářů v textu.

Bohužel však stejně jako většina norem jiných nemá ani tato norma zcela závazný charakter. Navíc v normě ČSN ISO 690 není explicitně stanoven ani přesný obsah, ani přesný tvar citací a odkazů na ně.

Z těchto důvodů bylo nutné pro časopis *Pedagogická orientace* stanovit optimální variantu pro obsah i formální úpravu bibliografických citací a odkazů na ně, která vychází z doporučení normy. Následující popis by autoři příspěvků měli chápat jako *závaznou úpravu*.

1. *Odkazy na citace* uváděné v textu – jejich cílem je jednoznačně identifikovat položku v seznamu citací, z níž byla uvedena pasáž převzata. Ze tří tvarů, doporučených v normě, byl vybrán tento:

Autor, rok, s. nn–nn

Odkaz se umísťuje do kulatých závorek. Při odkazech na více pramenů se jednotlivé odkazy oddělují středníkem. Nachází-li se v seznamu více děl stejného autora vydaných ve stejném roce, rozlišují se roky přidáním malých písmen začátku abecedy. Jedná-li se o odkaz na dílo, které nemá autora, uvede se jednoznačná část názvu díla. Uvedení stránkového rozsahu není povinné, může být nahrazeno uvedením jen jednoho čísla strany nebo může zcela chybět.

Příklady vět s odkazy:

Promyšlení struktury budoucího díla patří k nejnáročnějším úkonům vědecké práce (Spousta, 1999, s. 71). Jak píše Franěk (1992, s. 123–128), výsledkem výzkumu bylo potvrzení pracovní hypotézy. Z literatury jsou známy případy, kdy se tato hypotéza nepotvrdila (Jaroš, 1995, s. 25; Kubík a Lukáš, 1997; Volejník, 2000b). Bude-li situace podobná jako loni (Statistický přehled ..., 2000), musíme počítat s výdaji přibližně 120 000 Kč.

2. *Tvar citace* cílem je jednoznačná identifikace pramene umožňující jeho co nejsnazší vyhledání. Z důvodu přehlednosti se seznam citací řadí *abecedně podle jména autora* (není-li autor uveden, pak podle názvu). Norma definuje šest typů publikací: A – monografická publikace, B – seriálová publikace, C – kapitola nebo část monografické publikace, D – příspěvek v monografické publikaci, E – článek v seriálové publikaci, F –

Tab. 1: Prvky pro bibliografické citace jednotlivých druhů publikací

Prvek	Typ publikace					
	A	B	C	D	E	F
Primární odpovědnost	1.		1.	1.	1.	1.
Název	2.	1.		2.	2.	2.
Primární odpovědnost zdrojového dokumentu				3.		
Název zdrojového dokumentu			2.	4.	4.	
Odpovědnost		2.				
<i>Podřízená odpovědnost</i>	3.		5.		3.	3.
Vydání	4.	3.	3.	5.		
Číslo části			4.			
Údaje o vydávání		4.				
<i>Nakladatelské údaje (místo, nakladatel)</i>	5.	5.	6.	6.		
Nakladatelské údaje (rok)	6.	6.	7.	7.	5.	
Umístění ve zdrojovém dokumentu			8.	8.	6.	
<i>Rozsah</i>	7.					
<i>Edice</i>	8.	7.				
<i>Poznámky</i>	9.	8.				4.
Standardní číslo	10.	9.				
Identifikátor patentového dokumentu						5.

patentový dokument. Tabulka 1 (Hála a Rybička, 1998) popisuje prvky, jejichž uvedení je doporučeno v *úplné citaci*. *Zkrácená citace* nemusí obsahovat prvky uvedené kurzívou.

Pod pojmem *primární odpovědnost* chápeme obvykle autora, výtvarníka, skladatele atd., u patentových dokumentů přihlašovatele nebo majitele patentu. U osob se uvádí nejprve ta část jména, podle které je osoba řazena v seznamech.

Korporativní orgán je primárně odpovědný tehdy, odpovídá-li dílo jeho kolektivní činnosti (zprávy komisi, konferenční materiály, adresáře atd.) Je-li pro jednoznačné určení nutné uvést další údaje, zapisují se v kulatých závorkách za název orgánu.

Je-li jmen nebo názvů více než tři, lze uvést první jméno nebo dvě nebo tři jména a zkratku „a kol.“.

Není-li primární odpovědnost uvedena v citovaném díle, pak se tento údaj vynechá a jako první prvek citace stojí název.

Podřízenou odpovědností se rozumí osoba nebo orgán s podřízenými funkcemi (ilustrátor, překladatel, redaktor, editor apod.)

K jednotlivým typům citací uvedeme následující příklady.

A. Monografické publikace

BAUER, A. a kol. *Dělení slov: slovotvorba v praxi*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1997. 349 s. ISBN 80-7182-035-0.

FRANCOME, J., MACGREGOR, J. *Slídlil*. Přel. B. Brabcová. 1. vyd. Praha: Olympia, 1998. 184 s. ISBN 80-7033-509-2.

B. Seriálové publikace

Zpravodaj Ministerstva životního prostředí. Ministerstvo životního prostředí České republiky. 1991–. Praha: PRESS-KO a Retrains. ISSN 0832-9005.

Logos. Universalia. Č. 2. Praha: Trigon. 1995. ISSN 0862-7606.

C. Kapitoly nebo části monografických publikací

HORA, P. *Toulky českou minulostí*. 1. vyd. První díl. Il. D. a P. Bromovi. Praha: Práce, 1985. Kapitola 18, Markrabství moravské, s. 257–270.

D. Příspěvky v monografických publikacích

CÍSAŘ, Č. Československo v Radě Evropy (1991–1992). In *Českoslovenství – středoevropanství – evropanství*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998, s. 236–245.

MAŇÁK, J. Pedagogický experiment. In MAŇÁK, J. a kol. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1994, s. 54–62.

E. Články v seriálových publikacích

ŠVEC, V. Sebereflektivní deníky v seminářích z obecné didaktiky. *Pedagogická orientace*, 1997, č. 4, s. 45–52.

F. Patentové dokumenty

NOVÁ HUŤ, A. S., OSTRAVA. *Trysková sestava přestupníkového kolena*. Původce vynálezu: Jiří KOSE. Int. Cl.⁶ C10 B27/06. *Česká republika. Patentový spis 279967*.

V časopise *Pedagogická orientace* se snažíme uvedená pravidla dodržovat již od prvního čísla ročníku 1998.

Literatura

ČSN ISO 690: *Bibliografické citace. Obsah, forma a struktura*. 1. vyd. Praha: Český normalizační institut, 1996. 32 s.

HÁLA, T., RYBIČKA, J. Úprava bibliografických citací. *Pedagogická orientace* č. 3, 1998, s. 123–127.

MAŇÁK, J. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*. Kap. 6, Prezentace výsledků výzkumného šetření, s. 81–94. Brno: MU, 1999.

SPOUSTA, V. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*. Kap. 4, Práce s odbornou literaturou, s. 59–68. Brno: MU, 1999.

SPOUSTA, V. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*. Kap. 5, Název a struktura odborné a vědecké práce, s. 69–80. Brno: MU, 1999.

Adresa autora: Ing. Jiří Rybička, Dr., Ústav informatiky Provozně ekonomické fakulty MZLU v Brně, Zemědělská 5, 613 00 Brno